CAPTIVII

P L A U T

Titlul latin:

CAPTIVI

PERSONAJELE

ERGASILUS, parazitul lui Philopolemus şi al lui Hegio

HEGIO, un etolian, tatăl lui Tyndarus şi al lui Philopolemus

SCLAVUL lui Hegio, paznicul captivilor

PHILOPOLEMUS, un tânăr din Elisa, prizonier de război

TYNDARUS, sclavul lui Philocrates şi fiul lui Hegio

ARISTOPHONTES, un prizonier de război, compatriot şi prieten al lui Philocrates

SCLAVII lui Hegio

BĂIATUL, un sclav al lui Hegio

PHILOPOLEMUS, fiul lui Hegio

STALAGMUS, un scav fugar, răpitorul lui Tyndarus

Acţiunea se petrece la Calydon (Etolia).

SUBIECTUL COMEDIEI

Captiv luat e fiul lui Hegio-n bătălie;
Alt fiu i-a fost pe vremuri răpit de-un sclav fugar.
Părintele începe să cumpere captivi.
Trăgând astfel nădejde să-şi regăsească fiul.
I-i dat să-l asuprească pe cel mezin: stăpânul
Vrând să şi-l scape,-acesta văşmânt şi nume-i luase...
I se aduce fiul captiv, iar pe cel mic
I-l recunoaşte sclavul ce l-a răpit pe vremuri.

PROLOGUL

CHOREGUL, TYNDARUS, PHILOCRATES

CHOREGUL

(înveşmântat în prolog; arătându-i pe Tyndarus şi pe Philocrates, legaţi cu lanţuri în faţa casei lui Hegio)

Acolo sunt doi oameni, captivi, pe cât se vede,
Şi stau, sărmanii...[1] stau amândoi, nu şed.
Şi voi îmi sunteţi martori că adevăru-l spun.

(Arătându-l pe Tyindarus.)

Părinte-i este Hegio, ce locuieşte-acolo.
Dar cum ajuns-a fiul al tatălui său sclav
Vreau să vă spun acuma, de-ţi vrea să ascultaţi.
Doi fii avea bătrânul; când împlinise vârsta
De patru ani, întâiul a fost răpit de-un sclav,
Ce-a şters-o în Elida[2] cu el şi l-a vândut
Părintelui acestui băiat.

(Îl arată pe Philocrates.)

Pricepeţi? Bine,
Dar nu-nţelege unul din rândul ultim. Vino.
Dacă n-ai loc pe bancă, destul ai de plimbare,
Ca să nu schimbi, pe-o toană, actoru-n cerşetor.
N-o să-mi sparg eu bojocii, ca să m-auzi de-acolo.

---

[1] Lacună în original.

[2] Provincie în Peloponez cu capitala la Elis.

Sunt celor ce averea la censori şi-o înscriu[3]
Dator să le spun restul; şi nu mă las datornic.
Cum vă spuneam, fugaru-l vându pe copilaş
Părintelui acestui băiat.

(Îl arată pe Philocrates.)

Cinstitul om
L-a cumpărat cu gândul cinstit să-l dăruiască
Fiului său, de-o vârstă cu ţâncul, sau aproape.

(Arătându-l pe Tyndarus)

Azi taică-su îl ţine, fără să ştie, sclav.
Bieţi muritori, de-a mingea cu noi se joacă zeii!
Ştiţi, aşadar, cum Hegio şi-a fost pierdut un fiu...
Pornind etolienii război cu eleenii,
Se întâmplă să-i cadă prizonier şi-alt fiu.
L-a cumpărat un medic, Menarchus, în Elida.
La noi soseşte Hegio să cumpere-eleeni
Captivi, trăgând speranţă că-şi dibuieşte fiul –
Pe cel captiv: de cellalt nu ştie că-i la el.
Ieri, auzind pe-aicea de-un cavaler captiv
De cea mai naltă stirpe şi naştere aleasă
Nu şi-a cruţat bănetul, sperând că-i fiul lui.
Şi ca să-l poată-aduce cât mai degrabă-acasă
Pe amândoi, aceştia, la questori i-a plătit...
La rândul lor, captivii şi-au făurit un plan
Prin care sclavul cată stăpânul să şi-l scape;
Veşmintele-ntre dânşii şi numele-au schimbat:

---

[3] Spectatorii bogaţi din primele rânduri.

Deci el

(îl arată pe Tyndarus)

e Philocrates, iar el

(îl arată pe Philocrates)

e-acum Tyndarus;
Până şi-nfăţişarea flăcăii şi-au schimbat-o.
Vrea, cel de-aci

(îl arată pe Tyndarus)

să-şi ducă la bun sfârşit urzeala,
Să deie libertatea stăpânului, şi vrea
Pe frate-său, de-asemeni, să-l scape din sclavie,
Să i-l aducă, liber, părintelui, în ţară,
Fără să ştie, însă, căci întâmplarea schimbă
Adesea viaţa noastră mai mult ca-nţelepciunea.
Şi tot fără să ştie, în ticluiala lor,
În planul lor din vreme tocmit cu isteţime,
Au hotărât în taină ca el,

(îl arată pe Tyndarus)

de bună voie,
La tatăl său, aicea,-n sclavie, să rămână.
Deci, fără ca să ştie, e-al tatălui său sclav.
Bieţi oameni, ce nimicuri, ce flecuşteţe suntem!
Avem: noi – subiectul, voi – însăşi comedia.
Şi-acuma, despre piesă vreau să vă spun o vorbă.
Ea merită, noi credem, să fie ascultată;
Nu seamănă cu alta, nici drumuri vechi nu bate,
Nici versuri deocheate, ce nu se spun, nu are:

Nici negustori de sclave, nici militari făloşi;
Nici curtezane rele. Şi nici să nu vă temeţi
Că duc etolienii război cu eleenii.
Departe, în afară de scenă, se dau lupte.
Ar fi de tot ridicol ca noi, comedianţi,
Să vrem aşa, deodată, să facem tragesie.
Cel ce iubeşte lupta, să işte vreo gâlceavă;
Şi dacă-l bate bine mai tarele-i potrivnic,
Îi jur că vede-o luptă din care iese-nvins,
Şi n-o să mai dorească o alta să mai vadă.
Eu am plecat. Cu bine, cinstiţi judecători
Ai păcii şi războinici de neînvins în luptă.

ACTUL ÎNTÂI

SCENA I

ERGASILUS

(singur)

Toţi tinerii Iubita m-au poreclit, de când
M-aşed cu ei la masă, chemat sau nechemat.
Ironicii, nici vorbă, îmi iau în râs porecla,
Dar mie tare-mi place; căci azvârlind cu zarul,
Îndrăgostitu-şi cheamă iubita-n ajutor.
Deci, e sau nu chemată? Eu, unul, cred că da.
Pe legea mea, cred însă că bieţii paraziţi
Nu sunt chemaţi de nimeni şi nici poftiţi nu sunt.
Ca şoarecii noi roadem bucatele străine.
Când lumea hodineşte şi pleacă pe la ţară,
Şi dinţii noştri, bieţii hodina o cunosc.
Aşa cum melcii, vara, când nu-i hrăneşte roua,
Vârâţi în cochilie, trăiesc din seva lor,
La fel şi paraziţii în vizuini se vâră,
Cu seva lor drept hrană, cât timp colindă câmpul
Cei din a' căror bunuri s-au înfruptat deunăzi.
Arunci cu toţii suntem ogari de vânătoare;
Dar când se-ntoarce roata şi vine vremea noastră,
Dulăi sălbatici suntem şi greu de stâmpărat.
Şi dacă nu e-n stare să-ndure parazitul

O pălmuială bună, o oală spartă-n creştet,
Cu sacu-n mâini pe poarta Trigemini[1] să iasă.
Şi tare mult mi-e teamă că asta-i soarta mea.
De când al vieţii-mi rege căzu-n captivitate
(Căci duc etolienii război cu eleenii;
Şi suntem în Etolia, iar în Elida zace
Captiv Philopolemus, odraslă a lui Hegio,
Bătrânul care şade în casa-aceea hâdă,
Întristătoare casă, pe care plâng văzând-o),
Bătrânul, din iubire de tată, a-nceput
Să facă un scârbavnic şi necinstit negoţ;
Prizonieri, adică, să cumpere, sperând
Cu fiul lui să-l schimbe pe vreunul dintre ei.
Pe Hercle! nu ştiu spune cât vreau să izbutească;
Ci dacă i se-nfundă, eu cad de tot la fund.
Nădejde nu e-n tineri: pe ei doar se iubesc.
Al meu cinstea, el singur, mai vechile-obiceiuri,
Cinstindu-mă când fruntea ştiam să-i descreţesc.
Şi tatăl lui urmează acelaşi obicei.
Mă duc să-i dau de urmă. Dar se deschide uşa
Pe care-ades ieşit-am sătul şi cherchelit.

---

[1] Poartă din Roma situată între Tibru şi Aventin, pe care se ieşea în direcţia Ostiei. Se pare că în faţa ei exista şi un chei, unde se descărcau mărfurile sosite pe fluviu; era, deci, un loc de întâlnire al hamalilor.

SCENA II

HEGIO, SCLAVUL, ERGASILUS

HEGIO

(către sclavul care ţine în mână un bici)

Ascultă-aici: captivii aceştia amândoi,
Aleşi, cum ştii, de mine ieri, la vânzarea prăzii,
Să fie câte unul legat, adică vreau
Să li se scoată lanţul ce-i ţine laolaltă.
Să se preumble-n voie prin casă şi pe-afară;
Dar să-i păzeşti, ia seama, cu toată străşnicia.
Captivu-n libertate cu pasărea-i asemeni;
El un prilej de fugă, doar unul, să-ntrevadă,
Şi-i e de-ajuns, şi nu poţi vreodată să-l mai prinzi.

SCLAVUL

Vezi bine că ne place şi nouă să ne ştim
Nu sclavi, ci oameni liberi.

HEGIO

Dar nu de tine-i vorba.

SCLAVUL

Şi dacă nu strâng banii, plăti-voi... cu piciorul?

HEGIO

Ţi-oi da şi eu, aşijderi, răsplata cuvenită.

SCLAVUL

Ca pasărea de care mi-ai pomenit ţi-oi face.

HEGIO

Încearcă; şi te-oi pune, pe legea mea, în fiare.
Dar multă vorbă strică. Fă ce ţi-am spus, şi du-te.
Eu mă reped acuma la frate-meu, să văd
Dacă i-au dat de furcă ceilalţi captivi, azi-noapte.
De-acolo într-o clipă acasă mă întorc.

ERGASILUS

(aparte)

Sărman bătrân, mă doare în suflet să te văd
Făcând pe temnicerul ca să-ţi descoperi fiul.
Dar dacă astfel poate să dea de urma lui,
Din partea mea să facă o vreme pe călăul.

HEGIO

Cine vorbeşte-acolo?

ERGASILUS

(cu glas jalnic)

Eu, care-ţi simt durerea,
Tânjesc şi, vai, mă tângui de mare jalea ta;
Sunt numai os şi piele şi mă usuc întruna.
Nimic nu am acasă, nimic de-nfulecat;
Cu firmituri mă satur primite de la alţii.

HEGIO

Hei, Ergasilus.

ERGASILUS

Zeii să te iubească, Hegio.

HEGIO

Nu plânge.

ERGASILUS

Cum să nu plâng? Să nu deplâng un tânăr
Atât de bun la suflet.

HEGIO

De multă vreme ştiu
Că îmi iubeai feciorul, dar şi el te iubea.

ERGASILUS

Vezi tu, aşa e omul făcut: să preţuiască
Dulceaţa fericirii când nu-i mai simte gustul.
Şi eu, de când e-n mâna duşmanului, ştiu bine
Ce preţios ţi-e fiul şi zi de zi-i duc lipsa.

HEGIO

Când un străin ca tine se-ndurerează-atât,
Ce simt eu, ca părinte, când el mi-e unic fiu?

ERGASILUS

Străin? El pentru mine-i străin? Cinstite Hegio,
Să nu mai spui vreodată asemenea cuvânt.

Ţi-e unic fiu, dar mie mi-e unic între unici.

HEGIO

Frumos, că pui în suflet durerea unui prieten.
Dar să nu-ţi pierzi curajul.

ERGASILUS

Vai, vai!

(Bătându-se peste pântec.)

Pe el îl doare
Că şi-a văzut oştirea neostenind la masă.

HEGIO

Şi-n toată vremea asta n-ai dibuit pe nimeni
Ce-ar vrea să ostenească de dragul tău, la masă?

ERGASILUS

Păi ce crezi? Nu vrea nimeni oştirea să-mi tocmească,
De când Philopolemus căzu-n captivitate.

HEGIO

Pe Pollux! nu mă miră că fug de-ocârmuire.
Prea-ţi trebuie mulţime de feluriţi oşteni:
În primul rând vânjoşii viteji din Brutăreşti;
Oştire împărţită în fel de fel de cete:
Din Plăcinţeni e una, o alta din Pâineni,
Din Sturzii-fripţi, pe urmă şi Granguri-rumeniţi.
Nu pun la socoteală cealaltă oaste,- a mării.

ERGASILUS

Adesea neştiute pier geniile mari:
Un general ca mine să stea degeaba, vai!

HEGIO

Nu-ţi pierde, nu curajul. Nădăjduiesc să-l văd,
Poate-ntr-o zi sau două, pe fiul meu acasă.
Prizonier aicea-i un tânăr din Elida,
Bogat, fără-ndoială, şi dintr-un neam de seamă;
Nădejdea mea cea mare-i să-l schimb pe fiul meu.

ERGASILUS

Ah, să-ţi ajute zeii. Dar, spune-mi, azi de nimeni
N-ai fost poftit la cină?

HEGIO

Din câte ştiu, de nimeni,
Dar pentru ce-ntrebarea?

ERGASILUS

Pentru că-i ziua mea;
Şi mi-am făcut socoteala că mă pofteşti la tine.

HEGIO

Nu-i cea mai rea socoată; doar să te mulţumească
Puţinul meu.

ERGASILUS

N-am teamă decât de prea-puţin;
El mă desfată zilnic la masa mea de-acasă.

Hai, treacă, facem târgul: şi dacă n-oi găsi
Ceva mai acătării la ceilalţi buni prieteni,
Mă vând ca pe-o moşie şi mă predau.

HEGIO

Nu-ţi vinzi

Moşia, nu, ci burta, moşie fără capăt[1].
Dar, dacă vii, mă bucur.

ERGASILUS

Sunt liber.

HEGIO

Poate-ţi pică

Vreun iepure-n capcană; eu nu-s decât arici.
Iar felul meu de viaţă urmeaz-o cale aspră.

ERGASILUS

Cu asta nu mă sperii şi nici nu mă-nspăimânţi.
Mă-nfăţişez la tine cu dinţii îmbrăcaţi.

HEGIO

Mâncări am pişcătoare.

ERGASILUS

Că n-or fi mărăcini?

---

[1] Plaut exploatează sensul dublu al cuvântului *fundus* care înseamna în latineşte, şi *burtă fără fund*, dar şi *proprietate, domeniu.*

HEGIO

Din glie scoase.

ERGASILUS

Porcul trăieşte tot pe glie.

HEGIO

Legume tari....

ERGASILUS

Ci dă-le bolnavilor din casă.

Mai e ceva?

HEGIO

Atâta: să nu-ntârzii.

ERGASILUS

Nici gând.

(Iese.)

HEGIO

(singur)

În casă intru-o clipă să fac o socoteală,
Să ştiu ce sumuliţă rămâne la zaraf.
La frate-meu, pe urmă, alerg nentârziat.

(Iese.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

SCLAVUL, PHILOCRATES, TYNDARUS, SCLAVII

SCLAVUL

(urmat de Philocrates şi de Tyndarus, în lanţuri)

Şi dacă zeii fără moarte v-au hărăzit aceste chinuri,
Răbdaţi-vă-n tăcere soarta; că pare viaţa mai uşoară.
Vă cred, aţi fost, acasă, liberi;
Dar iată-vă-n captivitate, şi-i bine-acum să vă supuneţi,
Ca, mulţumindu-vă stăpânul, să vă-ndulciţi cumva sclavia.[1]
Drept sau nedrept, stăpânul are mereu dreptate.

CAPTIVII

(plângând)

Oh! oh! oh!

SCLAVUL

Degeaba, plânsul nu ajută; vă strică doar frumoşii ochi.[2]
Curajul, în restrişte, aduce alinarea.[3]

---

[1] Textul original este nesigur.
[2] Text corupt şI lacunar în original; traducere aproximativă.
[3] Expresie proverbială.

TYINDARUS

Să zaci în fiare, ce-njosire!

SCLAVUL

Dar ce păreri de rău, pe urmă,
Ne-or încerca, stăpânul, dacă vă scoate lanţul,
Lăsând în libertate doi oameni scump plătiţi.

TYNDARUS

Şi pentru ce s-ar teme de noi? Doar ne cunoaştem
Prea bine datoria dacă ne lasă liberi.

SCLAVUL

Punând la cale fuga; miros eu ce-o să faceţi.

TYNDARUS

Noi, să fugim? Şi unde?

SCLAVUL

Acasă.

TYNDARUS

Aş! Nu-i de noi să luăm drept pildă
Pe sclavii care fug.

SCLAVUL

Prilejul, de s-ar ivi, nu zic să-l pierdeţi.

TYNDARUS

Doar un hatâr vrem să ne faci.

SCLAVUL

Şi care?

TYNDARUS

Putinţă dă-ne să vorbim ceva
Neauziţi de ei,

(arată sclavii din fundul scenei)

şi nici de voi

(Arată sclavul cu care vorbeşte şi pe ceilalţi sclavi din preajma lui.)

SCLAVUL

Hai, fie.

(Către Tyndarus şi Philocrates.)

Depărtaţi-vă.

(Către ceilalţi sclavi.)

Veniţi
Cu mine, voi.

(Către Tyndarus.)

Dar nu vorbiţi prea mult.

TYNDARUS

O, n-avea teamă.

(Către Philocrates.)

Vino-n partea asta.

SCLAVUL

(către ceilalţi sclavi)

Îndepărtaţi-vă.

TYNDARUS

Îţi mulţumim
Din suflet amândoi şi-ndatoraţi
Rămânem pentru-ngăduinţa ta.[1]

(Sclavii se retrag cu toţii în fundul scenei,
lăsându-i în faţă pe cei doi captivi.)

PHILOCRATES

(către Tyndarus)

Acum, te rog, să trecem oleacă mai departe,
Aşa, ca niciun martor să nu ne prindă vorba
Şi să desprindă firul înşelăciunii noastre.
De nu înşeli cu minte, mai bine nu-nşela;
Cazi în capcană singur de nu iei bine seama.
Şi după ce stăpân te-or crede, iată pe mine sclavul tău,
Va trebui cu ochi-n patru să fim mereu şi să jucăm
Cu toată iscusinţa şi prevederea noastră.
Isprava nu-i uşoară; se cere nicio clipă
Să nu dormim.

---

[1] Text original nesigur.

TYNDARUS

Pe Pollux! am toată grija.

PHILOCRATES

Sper.

TYNDARUS

Ba, ca să-ţi scap vieaţa atât de scumpă ţie,
Cu-a mea vreau să fac târgul, care, la fel, mi-e scumpă.

PHILOCRATES

Ştiu.

TYNDARUS

Să nu uiţi atunci când visul ai să ţi-l vezi îndeplinit,
Că, uite,-aşa e omul nostru: atâta timp cât vrea ceva,
S-arată bun, prea bun la suflet. Dar după ce l-a căpătat,
Se face rău deodată şi nu te mai cunoaşte.

PHILOCRATES

Vreau să cunoşti întreaga-mi părere despre tine.
Şi ce-ţi spun ţie-acuma, aidom a-i spun tatii.
De-aş îndrăzni, pe Pollux! ţi-aş spune tată-al meu;
Căci tu eşti pentru mine ca un al doilea tată.[1]

---

[1] Replică atribuită de unii editori parţial lui Tyndarus, şi alţii în întregime, în timp ce alţii i-o atribuie lui Philocrates.

TYNDARUS

Ascult.

PHILOCRATES

A nu ştiu câta oară ţi-o spun, ca să nu uiţi vreodată;
Nu sunt stăpânul tău, ci sclavul. Şi-acum, un lucru te-aş
ruga;
Pentru că zeii fără moarte mi-au hărăzit ca, după ce
Am fost stăpânul tău o viaţă, să-ţi fiu tovarăş de sclavie.
Nu-ţi poruncesc, ca altădată, ci doar, cum bine vezi,
te rog;
Pe toate toanele ursitei, pe toată bunătatea tatii,
Şi-n numele captivităţii în care ne-a zvârlit duşmanul,
Să nu te freci mereu de mine, ca sclav ascultător, supus,
Ci totdeauna să ţii minte c-ai fost ce-ai fost şi eşti ce
eşti.

TYNDARUS

Ştiu că sunt azi la fel ca tine şi eşti ca mine.

PHILOCRATES

Dacă poţi
De asta să-ţi aduci aminte, izbânda noastră nu-ntârzie.

SCENA II

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS, SCLAVII

HEGIO

(vorbind către cineva din casă)

Nu zăbovesc, mă-ntorc îndată ce îi descos.

(Către sclavi.)

Dar unde sunt
Cei doi, pe care vă cerusem în faţa uşii să-i aduceţi?

PHILOCRATES

Ai fost prevăzător, vezi bine, şi n-ai nevoie să ne
cauţi:
Ne-ai prejmuit cu-n zid de paznici şi cu grămezi de
lanţuri grele.

HEGIO

Când te păzeşti, nu cazi în cursă, iar paznicul
nu-nseamnă pază;
Când crezi că te-ai păzit de toate, nu te păzeşte
ghinionul.
N-am oare pricini făr'de număr să vă păzesc cu toată
grija,
Când v-am plătit, ca pe nealţii, atât de scump şi cu
bani gheaţă?

PHILOCRATES

Dar pică nu-ţi purtăm, pe Pollux! c-atât de straşnic ne păzeşti,
Cum nici tu, de-om fugi vreodată, la vreun prilej, să nu ne porţi.

HEGIO

Vă ţin sub pază, cum şi mie ţinut mi-e,-n ţara voastră fiul.

PHILOCRATES

Prizonier?

HEGIO

Şi el.

PHILOCRATES

Nu suntem, deci, singurii bătuţi de soartă.

HEGIO

(Către Philocrates.)

Ia vino-ncoace: numai ţie să-ţi spun vreo câteva-ntrebări
Dar nu vreau să mă-nşeli cu-o iotă şi nici să minţi nu vreau.

PHILOCRATES

N-ascund
Ceea ce ştiu; şi-ţi spun pe faţă, că nu ştiu, dacă n-am să ştiu.

TYNDARUS

(aparte)

La bărbier s-a dus bătrânul, iar celălalt ascute briciul.
Nici nu şi-a pus la gât ştreangul, să nu-i păteze-
mbrăcămintea.
Ci de-o să-l scoată ras ca-n palmă sau ras cam mare,
nu ştiu încă;
Dar îşi cunoaşte meseria şi cred că-l bărbiereşte bine.

HEGIO

Ia spune: ce iubeşti – sclavia sau libertatea, cel mai
mult?

PHILOCRATES

Să fiu de bine mai aproape şi mult, departe mult de
rău,
Cu toate că, spun drept, sclavia nu mi-a fost rea din
cale-afară,
Căci omenit, ca fiu al casei, am fost de tine şi de-ai tăi.

TYNDARUS

(aparte)

Frumos! Niciun talant, pe Pollux! nu dau pe Thales
din Milet.
Pe lângă-un om cu-atâta minte, n-a fost decât un biet
flecar.
Cum se pricepe să-i vorbească aidoma c-un sclav de
rând.

HEGIO

Ştii din ce neam e Philocrates?

PHILOCRATES

Din neamul Celormaibogaţi;
Cel mai cinstit şi mai puternic şi mai de vază neam
din ţară.

HEGIO

Şi el? Era la mare cinste?

PHILOCRATES

La cea mai mare-ntre fruntaşi.

HEGIO

Deci, printre eleeni, bag seama, de trecere se bucura.
Şi are multă bogăţie?

PHILOCRATES

Din ea seu mult bătrânul scoate.

HEGIO

Aşa? deci tatăl lui trăieşte?

PHILOCRATES

Când noi l-am părăsit, trăia;
De-o mai trăi sau nu şi-acuma, n-o ştie altul decât
Orcus.[1]

---

[1] Zeul morţii, la romani, identificat mai târziu cu Hades.

TYNDARUS

(aparte)

Eh, merge strună; nu-i ajunge că-i mare mincinos, mai
iată-l
Şi filosof.

HEGIO

Şi-l cheamă?

PHILOCRATES

Thensaurochrysonicochrysides.

HEGIO

Fără-ndoială, din pricina nemăsuratei bogăţii?

PHILOCRATES

Ba mai degrabă din pricina zgârceniei neruşinate.
(Îi zice Theodoromedes pe numele-i adevărat)[1]

HEGIO

Cum? e avar, zici tu, bătrânul?

PHILOCRATES

Pe Pollux! ca un cămătar.
Când el – ca să-l cunoşti – înalţă o jertfă Geniului său,
Nu foloseşte decât vase de Samos, ieftine, de teamă
Că i le fură Geniul: spune dacă se-ncrede-n cineva.

[1]Vers probabil interpolat.

HEGIO

(îndreptându-se către Tyndarus)

Băiatul ăsta, Philocrates, cinstit cu mine s-a purtat.
Acuma ştiu şi din ce stârpe şi-al cui eşti; mi-a mărturisit.
Ţi-ar folosi nespus, pe Hercule! Adeverind mărturisirea-i;
Cu-atât mai mult cu cât ştiu totul.

TYNDARUS

El datoria şi-a făcut,
Mărturisindu-ţi adevărul; deşi eu, Hegio,-aş fi dorit
Să ţin ascunse bogăţia, familia şi neamul meu.
Acuma însă, când pierdut-am şi patria, şi libertatea,
Socot că trebuie să ştie de frica ta, ci nu de-a mea.
Duşmanul, sorţii bătăliei, egal cu mine l-au făcut.
O vorbă nu sufla pe vremuri; azi poate chiar să mă lovească.
Vezi tu? Ursita ne-nvârteşte şi ne coboară cum îi place;
Mă iată sclav, dintr-un om liber, şi-n tină iată-mă, din slavă.
Eu, care porunceam odată, azi la poruncă mă supun.
Ci dacă ştiu că mi-e stăpânul la fel ca mine, când aveam
Supuşii mei, n-am nicio teamă de nedreptăţi şi mojicii.
Dar am mai multe să-ţi spun, Hegio, dacă mi-ngădui să vorbesc.

HEGIO

Vorbeşte fără teamă.

TYNDARUS

Liber, ca fiul tău, am fost cândva.
Şi lui, şi mie, libertatea ne-a fost răpită de duşman;
El sclav e azi în ţara noastră, aşa cum eu sunt sclav la tine.
Un zeu, pesemne,-aude totul şi vede tot ce facem noi;
El, după cum te porţi cu mine, se va-ngriji de fiul tău.
El ştie să plătească răul şi binele să-l răsplătească.
Aşa cum tu îţi plângi feciorul, şi tata plânge după mine.

HEGIO

Nu uit o clipă, nu; dar, spune, adevereşti mărturisirea-i?

(îl arată pe Philocrates)

TYNDARUS

Mărturisesc c-al meu părinte e fără seamăn de bogat,
Şi neamul meu e neam de seamă. Dar te-aş ruga din suflet, Hegio,
Să nu te lăcomeşti prea tare aflând de bogăţia noastră,
Ca tatăl meu să nu găsească, deşi sunt unicu-i vlăstar,
Că m-aş simţi, ca sclav, mai bine, hrănit de tine şi-nţolit,
Decât, sub ochii lui, acasă, ducând un trai de cerşetor.

HEGIO

Sunt, slavă zeilor din slavă şi bunilor străbuni – avut.
Nici nu mă număr printr-aceia ce storc câştig de peste tot;
Câştigul, ştiu, rostogoleşte atâţia oameni în noroi.
E chiar mai bine câteodată, mai drept, să pierzi, nu să câştigi.
Eu auru-l urăsc; adesea el dă poveţe ticăloase.
Ascultă cu luare-aminte, să afli hotărârea mea.
Băiatul meu e, în Elida, captiv şi sclav, ca tine-aici.
Înapoiază-mi-l, şi nu ai niciun bănuţ să-mi dai, nici unul;
Vă dau, şi lui,

(îl arată pe Philocrates)

şi ţie drumul. Altminteri, n-ai să pleci de-aici.

TYNDARUS

Nu ceri nimic ce nu se cade, şi eşti un om fără de seamăn
Dar, spune,-i sclav al obştii noastre sau al vreunui cetăţean?

HEGIO

E sclav la medicul Menarchus.

TYNDARUS

(aparte, arătându-l pe Philocrates)

Pe Pollux! e clientul lui.

(Tare, către Hegio.)

Ah, treaba curge de la sine, ca ploaia rece din văzduh.[1]

HEGIO

Redă-mi băiatul.

TYNDARUS

Fii pe pace; dar, Hegio, te-aş ruga ceva...

HEGIO

Să fie lucru cu putinţă, atât.

TYNDARUS

Ascultă, şi-ai să ştii.
Nu cer să-mi dărui libertatea până se-ntoarce fiul tău;
Dă-mi sclavul,

(îl arată pe Philocrates)

Hotaraşte singur cât vrei pe el – ca sa-l trimit
La tatăl meu, să-ţi ceară fiul.

HEGIO

Nu asta, iartă-mă, n-o fac,

---

[1] Replică atribuită de unii editori lui Philocrates.

Ci, când se-ncheie armistiţiul, reped la el un om de-al meu,
Aidoma să-ţi împilească şi fără greş însărcinarea.

TYNDARUS

Nu-ţi foloseşte trimiţându-l pe lanu ştiu cine; timp pierdut.
Pe el trimite-l.

(îl atată pe Philocrates)

Cum ajunge, cum face tot ce vrem cu toţii.
Tu n-ai să poţi trimite tatii pe cineva mai de credinţă
Ca el, în care să se-ncreadă pentru că-l ştie credincios,
Şi-n seama căruia să-l lase pe fiul său mai fără teamă.
Curaj; răspund de el, credinţa de-atâtea ori i-am încercat-o
Şi-l cred cinstit, cum şi el crede în dragostea-mi faţă de el.

HEGIO

Să-i facem preţul şi-l trimitem pe chezăşia ta.

TYNDARUS

Primesc.
Vreau, mai mult, să pronească-ndată, dacă se poate, chiar acuma.

HEGIO

Te legi, de nu se mai întoarce, să mi-l plăteşti cu douăzeci

De mine? Spune.

TYNDARUS

O, nici vorbă.

HEGIO

(către sclavi, arătându-l pe Philocrates)

Să-l dezlegaţi; ba dezlegaţi-i

Pe amândoi.

TYNDARUS

Să-ţi împlinească dorinţele prea bunii zei,

Pentru purtarea ta cinstită şi pentru că ne scoţi din lanţuri.

N-am să mă tângui că-mi rămâne grumazul făr'de grumăzar.

HEGIO

Te-ajuţi pe tine ajutându-l pe omul bun şi cumsecade.

Acum, dacă-l trimiţi acasă, la tatăl tău, învaţă-l tot

Ce vrei şi trebuie să-i spună. Să-l chem aici, aproape?

TYNDARUS

Cheamă-l.

SCENA III

HEGIO

De s-ar întoarce totul în bine pentru toţi!

(Către Philocrates.)

Stăpânul tău de astăzi îţi cere să-mplineşti
Neabătut porunca stăpânului de ieri.
Pe douăzeci de mine te dau în seama lui.
Şi el te mână-acasă, la tatăl lui, să-i ceri
Să-mi caute băiatul, pe urmă, să ne schimbăm copiii.

PHILOCRATES

Sunt gata pe oricare din voi să vă ascult;
Slujiţi-vă de mine ca un olar de roată.
Mă-nvârt încoace,-ncolo, cum vreţi şi cum vă place.

HEGIO

Tu te slujeşti pe tine slujindu-ne pe noi
Şi îndurând sclavia făr'de cârtire. Vino
Cu mine.

(Către Tyndarus, aducându-i-l pe Philocrates.)

Iată-ţi omul.

TYNDARUS

Îţi mulţumesc din suflet,
Că îmi ajuţi şi-ngădui solie să trimit

Părinţilor în ţară, ca să le ducă veste
Şi ce fac eu pe-aicea, şi ce vreau de la ei,
Să-i spună,-adică, tatii de-a fir-a-părul totul.

(Către Philocrates.)

Făcut-am învoială şi eu, şi el, Tyndarus,
Să te trimit acasă, la tata, în Elida;
Pierd douăzeci de mine – atât te-am preţuit –
De nu te-i mai întoarce.

PHILOCRATES

E-o învoială bună.
Ci tatăl tău aşteaptă un sol din partea ta,
Pe mine sau pe altul.

TYNDARUS

Ascultă bine, dar,
Ce vreau să-i spui, acolo, în ţara noastră, tatii.

PHILOCRATES

Să nu ai teamă, Philocrates, am să mă strădui şi acuma
Să te slujesc cu-aceeaşi cinste cum te-am slujit întotdeauna,
Din toată inima, cu toate puterile[1] şi mintea mea.

---

[1] În original; *auribus – urechile.* Traducerea a adoptat corectura *veribus – puterile*, propusă de mai mulţi editori.

TYNDARUS

Ţi-ai face numai datoria. Acum ascultă-mă. Salută,
Întâi, din partea mea pe tata, pe mama, neamurile toate
Şi toţi prietenii din vremuri pe care-i întâlneşti în cale;
Sunt sănătos şi sclav, le spune, la omul cel mai omenos
Ce m-a cinstit şi mă cinsteşte cu-o bunătate fără
seamăn.

PHILOCRATES

Povaţă de prisos; în minte, şi fără ea, port toate astea.

TYNDARUS

Şi dacă n-aş avea un paznic, m-aş crede liber într-aievea.
Vorbeşte-i tatii de-nvoiala ce s-a-ncheiat, în legătură
Cu fiul lui.

PHILOCRATES

Nu-ţi pierde vremea să-mi aminteşti ce port în minte.

TYNDARUS

Să-l cumpere şi să-l trimită, în schimbul nostru, nu uit.

PHILOCRATES

Nu uit.

HEGIO

În cea mai mare grabă; întru folosul tuturor.

PHILOCRATES

Şi el doreşte, ca şi tine, să-şi vadă fiul.

HEGIO

La al meu

Ţin tare mult, ca orice tată.

PHILOCRATES

(către Tyndarus)

Şi altceva, ce să-i mai spun

Tatălui tău?

TYNDARUS

Că-mi merge bine – poţi să-i spui cu tot curajul,
Tyndarus - şi că niciodată n-a fost zâzanie-ntre noi,
Că n-ai făcut nicio greşeală, şi n-ai de mine să te
plângi,
Că tu mi-ai fost mereu alături de când m-a copleşit
necazul,
Că zelul, buna ta credinţă nicio clipită n-au scăzut
Văzându-mă strivit de soartă. Când tata va-nţelege totul,
Adică buna ta purtare faţă de fiul său, Tyndarus,
N-o să stea-n cumpănă, mi-nchipui, să-ţi dăruiască
libertatea;
Altminteri, de-oi ajunge-acolo, îl rog şi eu, şi-l hotărăsc.
Prin grija ta, bunăvoinţa, curajul, isteţimea ta
Mă faci să cred şi-mi dai speranţa că îmi revăd curând
părinţii,

Vorbind acestui om de mine, de stirpea şi averea mea;
Tot mulţumită minţii tale sfărâmat e lanţul ce m-a-
ncins.

PHILOCRATES

Spui adevărul, şi mă bucur că-ţi aminteşti atât de bine.
Dar meritai purtarea asta; căci dacă şi eu, Philocrates,
Puterea ta mi-aş aminti-o, nu mi-ar ajunge
ziua-ntreagă
Să te vorbesc mereu de bine; şi dacă sclavul meu erai,
Nu mi-ai fi arătat mai multă cinste.

HEGIO

Zei fără de moarte,
Ce inimi au în piept! Mă-nduioşează pân' la lacrimi!
Ce dragoste cinstită-i leagă: ce laude-i aduce sclavul
Stăpânului de ieri!

PHILOCRATES

Pe Pollux! dar laudele-aduse mie
Nu-nseamnă nici a suta parte din ceea ce i se cuvine.[1]

HEGIO

(către Philocrates)

L-ai tot slujit cu drag, dar astăzi un nou prilej ţi se
iveşte,

[1] Replică atribuită şi lui Tyndarus.

Pe tine să te-ntreci, slujindu-l cu-aceeaşi bună-a ta credinţă.

PHILOCRATES

Încerc să pun pe-aceeaşi treaptă cu buna mea voinţă – fapta;
Mi-e martor Iupiter cel mare – ia seama, Hegio – că-i rămân
Tot credincios lui Philocrates, precum i-am fost...

HEGIO

Eşti om cinstit.

PHILOCRATES

Şi pentru el am să mă strădui din răsputeri, ca pentru mine.

TYNDARUS

Aş vrea cu-atât mai mult să-ţi fie de fapte-adeverit cuvântul;
Dar încă n-am ajuns a spune tot ce aştept eu de la tine.
Ascultă-mă, te rog, şi cată să nu te superi de ce spun.
Gândeşte-te că eu, nu altul, ţi-am preţuit răscumpărarea,
Şi că trimis vei fi acasă pe chezăşia vieţii mele,
De-acum nu mă da uitării îndată ce mă pierzi din ochi,
Pe veci lăsându-mă-n sclavie, ca să răspund pe veci de tine,
Nici să nu crezi că vei fi liber dacă chezaşu-ţi părăseşti

Sau dacă nu-l aduci – ia seama – pe fiul lui în locul meu.
N-aş vrea să uiţi că pleci acasă în schimbu-a douăzeci de mine.
Fii credincios cu credinciosul, nu-ţi înmuia pe drum credinţa.
De tata, ştiu că va fi gata să facă tot ce-i de făcut.
Păstrează-n veci prietenia-mi şi dobândeşte-o şi pe-a lui.

(Îl arată pe Hegio.)

Pe mâna dreaptă-a ta, pe care o strâng în mâna mea cea dreaptă,
Fii, rogu-te, şi tu cu mine pe cât îţi sunt de credincios.
Gândeşte-te că mi-eşti stăpânul, părintele, patronul meu:
Îmi las nădejdea şi avutul pe seama ta.

PHILOCRATES

Ajunge. Bine-i
Să-ţi împlinesc aievea toate însărcinările?

TYNDARUS

Prea bine.

PHILOCRATES

Făgăduiesc şi lui, şi ţie cu veşti plăcute să mă-ntorc.
Mai vreţi ceva?

TYNDARUS

Să vii degrabă.

PHILOCRATES

Veneam şi fără să-mi fi spus.

HEGIO

Mergi la zaraf cu mine-acuma, să-ţi dau ceva bănuţi de drum;
Ne repezim şi pân' la pretor să-ţi iau înscrisul.

TYNDARUS

Ce înscris?

HEGIO

De trecere prin oastea noastră, altminteri nu-ţi mai vede ţara.
Tu, intră-n casă.

TYNDARUS

(către Philocrates)

Cale bună.

PHILOCRATES

Rămâi cu bine.

(Tyndarus intră, împreună cu sclavii, în casa lui Hegio.)

HEGIO

Bună treabă,
Să-i cumpăr chiar pe ei din prada scoasă de questori la mezat.

Scăpat mi-e fiul de sclavie, de-or vrea şi bunii zei din ceruri.
Şi cât am stat la îndoială, cât m-am codit până să-i cumpăr.

(strigând în culise)

Băieţi, vegheaţi-mi-l cu grijă, un pas afară să nu facă
Fără vreun paznic de nădejde. Mă-ntorc şi eu cât de curând.
Dau pân' la frate-meu o raită să-i văd şi pe ceilalţi captivi:
Mai şi întreb de el

(îl arată pe Philocrates)

pe vreunul, poate-l cunoaşte careva.
Să mergem, ca să-ţi vezi de cale; e lucrul cel mai nezăbavnic.

(les amândoi.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

ERGASILUS

(singur)

E rău să cauţi de-ale gurii şi să găseşti cu multă trudă,
E mai rău să trudeşti amarnic şi, vai, să nu găseşti nimic;
Şi-i cel mai rău să mori de foame şi să nu ai ce pune-n gură.[1]
Nefericită zi,pe Hercle! de s-ar putea, i-aş scoate ochii,
Că pe toţi oamenii-i întoarce, răuvoitori, asupra mea.
Nu ştiu pe nimeni să postească, să umble hămesit ca mine,
Pe nimeni păgubos ca mine, în tot ce face, nu cunosc,
Nici pântec sau gâtlej lihnite, la sărbători, ca ale mele.
Pieri-vei, biată meserie de parazit, căci tineretul
Din vremea noastră izgoneşte pe măscăricii morţi de foame.
Nu-i pasă de laconienii însinguraţi pe scăunele[2];

---

[1] Text nesigur; probabil vers interpolat.

[2] Paraziţilor nu li se îngăduia să se aşeze pe paturi, la masă, ci deoparte, pe nişte scăunele. Comparând paraziţii cu laconierii (spartanii), Ergasilus sugerează că aceştia din urmă stăteau la masă pe scaune individuale.

Bieţi muritori, dar vorba goală e hrana şi avutul lor.
Nu vrea la cină să poftească decât pe cei care-l pofteşte.
Îşi face singur piaţa, treabă de parazit, din totdeauna;
În for, la negustori de sclave cu fruntea sus se duce
singur,
De parcă-n tribul lui împarte, cu fruntea sus, dreptatea
legii.
Un ban la măscărici nu zvârle; numai pe sine se
iubeşte...
Plecând de-aici, mai adineauri, opresc în for pe câţiva
tineri.
„Salut, le zic; şi-ntreb: La cine prânzim noi azi?"
Niciun răspuns.
„Nu-mi spune nimeni: vii la mine?" Ei tac, nici nu
mă iau în râs.
„La cine mâncăm noi?"adaug. Ei semne-mi fac că nu
li-i foame.
Le spun o gluă,-atunci, hazoasă, cea mai de haz din
câte ştiu,
Şi care preţuia o lună de mese straşnice pe vremuri;
Nici nu zâmbesc. Şi dintr-odată, vai, uneltirea le-o
pricep.
Niciunul dintre ei nu face pe câinele înfuriat,
Ivindu-şi colţii-a mârâială, necum în hohote să râdă.
Văzându-i că-şi bat joc de mine, îi las acolo şi mă duc.
Opresc pe alţii, şi pe alţii, pe tot mai mulţi: acelaşi
lucru.

Erau cu toţii scumpi la vorbă, ca negustorii din Velabrum[1].
Văzând că ei îşi râd de mine, îi las pe toţi şi vin aici.
Alţi paraziţi mai dau zadarnic şi-acum târcoale-n jurul lor.
Eu, după legile barbare[2], dau tineretu-n judecată.
Pe cei ce astăzi uneltit-au să-mi ia, prin post şi foame viaţa,
Îi chem să-i judece poporul, şi cer să mă despăgubească
Cu zece mese-mbelşugate, ca-n visul meu. Aşa le-oi face.
Acum mă duc în port. Acolo rămâne singura-mi nădejde;
Iar dacă nu, mă-ntorc la cina lui Hegio, greu de mistuit.

(Iese în stânga.)

SCENA II

HEGIO, ARISTOPHONTES

HEGIO

Au poate fi pe lume un lucru mai plăcut,
Decât un târg din care şi tu câştigi şi obştea,

---

[1] Numele a două cartiere ale Romei antice: *Velabrum maior*, la porţile Aventinului, şi *Velabrum minor*, în apropiere de Carinae.
[2] Adică după legile romane, grecii scotindu-i barbari pe romani.

Cum s-a-ntâmplat cu mine luând aceşti captivi?
Toţi care-mi ştiu isprava s-au adunat în juru-mi
M-au tot oprit, mi-au stat în cale, m-au istovit
de tot sărmanul;
Urându-mi prea mult bine erau să mă ucidă.
Pe urmă-alerg la pretor. Abia-mi trăgeam suflarea.
Îi cer, şi-mi dă înscrisul; şi, uf! Tyndarus pleacă.
Scăpând de-o piatră de pe suflet, apuc şi eu pe drumul
casei.
Dau pe la frate-meu o raită, îi văd şi pe ceilalţi captivi;
Întreb: pe Philocrates din Elis cine-l ştie
De-aproape? El

(îl arată pe Aristophontes)

îmi spune că-i este bun prieten.
Răspund că e la mine-acasă; şi el mă roagă, mă
imploră
Să-l las o clipă doar să-l vadă.
Şi-atunci l-am scos din fiare.

(Către Aristophontes.)

Urmează-mă, te pun,
Cum ne-a fost vorba, faţă-n faţă cu omul care ţi-e
prieten.

(Intră în casă împreună cu Aristophontes.)

SCENA III

TYNDARUS

(ieşind pe furiş din casa lui Hegio)

Acum, vai mie,-ar fi mai bine să nu mai fiu, decât să fiu,
Acum când dusă mi-i speranţa şi nu mai cred în ajutor.
Cumplită zi, îmi iei nădejdea în izbăvirea vieţii mele;
N-am nicio cale de scăpare şi nu ştiu spaima să-mi înlătur;
Cu nicio mantă nu-mi acopăr viclenele-mi înşelăciuni,
(Sub nicio mantă n-oi ascunde urzelile-mi şi viclenia.)[1]
Niciun cuvânt nu-mi şterge fapta, nimic n-o spulberă, n-o schimbă,
Nu-mi pot învălui minciuna şi nici ascunde-nşelăciunea.
Şi taina mi s-a dat pe faţă şi jocul mi-i descoperit.
Nimic nu se mai poate face; nici să mai scap nu pot, nu ştiu.
Şi scump am să plătesc, cu viaţa, pentru stăpân şi pentru mine.
Intrând aici, acum o clipă, Aristophontes m-a pierdut;
El mă cunoaşte; e prieten şi rudă chiar cu Philocrates.
Să-ncerce până şi zeiţa Salvării – tot nu mă salvează,
Afară dacă nu-ncerc singur şi nu găsesc vreun şiretlic.

---

[1] Vers probabil interpolat.

Dar care? Ce să pun la cale? Ce să scornesc? Prin
capul meu
Nu trec decât prostii. M-a prins.

SCENA IV

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES

HEGIO

Dar unde a putut s-o şteargă atât de repede din casă?

TYNDARUS

S-a zis cu mine-acum; duşmanii asupra ta pornesc,
Tyndarus.
Ce să le spun? Ce să le-nşirui? Să neg, ori să
mărturisesc?
E-o treabă tare încurcată; pot să mă bizui doar pe
mine?
Mai bine zeii-ţi luau suflarea nainte să te ia din ţară,
Dacă-mi întorci, Aristophontes,un plan cu-atâta grijă
tors!
Pierd totul, pier, dacă nu-nchipui ceva grozav
şi-ngrozitor.

HEGIO

(către Aristophontes)

Ci iată-l; du-te şi vorbeşte-i.

TYNDARUS

(întorcându-se cu spatele)

Nu sunt eu om făr' de noroc?

ARISTOPHONTES

Ce s-a-ntâmplat; ce ai? S-ar zice că fugi de ochii mei,
Tyndarus.
De ce-mi întorci aşa spinarea, de parcă nici nu m-ai
cunoaşte?
Sunt tot atât de sclav, ca tine, pe cât în ţară-am fost de
liber,
În timp ce tu numai sclavia ai cunoscut-o în Elida.

HEGIO

Pe Pollux! nu mă mir că fuge de tine şi de ochii tăi,
De vreme ce îi zici Tyndarus, şi nu pe nume
Philocrates.

TYNDARUS

Ascultă, Hegio, omul ăsta trecea-n Elida drept turbat;
Nu căuta să-ţi pleci urechea la trăncăneala-i fără şir.
Îi fugărea cu lancea-n mână pe tatăl şi pe mama lui,
Şi când l-apucă boala ceea se vindecă doar dacă-l scuipi.
Ia vezi, prea stai de el aproape.

HEGIO

Îndepărtează-l!

ARISTOPHONTES

Cum, **lichea,**
Mă faci turbat, şi că pe tata îl fugăream cu lancea-n
mână, -
Că mă apuc-o boală-anume de trebuie să fiu scuipat?

TYNDARUS

Nu te-nroşi; atâta lume se chinuie cu-aceeaşi boală,
Şi nu-şi găseşte alinarea decât, ca tine,-n scuipături.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Şi tu, tu crezi? Îl iei în seamă?

HEGIO

Cum, ce să cred?

ARISTOPHONTES

Că sunt smintit?

TYNDARUS

(către Hegio)

Îl vezi ce uitături azvârle? Să mergem, e mai bine,
Hegio;
Mi se-mplineşte, iată, spusa: turbarea-l prinde iar; ai
grijă.

HEGIO

Am bănuit că-i într-o doagă de-atunci, de când ţi-a
spus Tyndarus.

TYNDARUS

Nici cum îl cheamă nu mai ştie, nici cine-i el habar
nu are.

HEGIO

Şi totuşi, el zicea, nu altul, că ţi-e prieten.

TYNDARUS

(ironic)

Da de unde:
Atunci şi Lycurg, şi Oreste, atunci – de ce nu? - şi
Alcmeon[1]
Îmi sunt, aidoma, prieteni.

ARISTOPHONTES

Cum, secătură, tot mă-njuri?
Nu te cunosc eu, nu?

HEGIO

Pe Pollux! e limpede că nu-l cunoşti,
De vreme ce îi spui Tyndarus şi nu pe nume;
Philocrates.
Numeşti pe cine nu-i de faţă şi n-ai habar pe cine vezi.

[1] Atât regele trac Lycurg, cât şi Oreste şi Alcmeon, fiul şi ucigaşul Eriphylci, şi-au pierdut minţile.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Ba el se dă drept cine nu e, şi cine-i el, tăgăduieşte.

TYNDARUS

Tu îl sileşti pe Philocrates să fie sincer şi deschis.

ARISTOPHONTES

Ba tu, din câte văd, amesteci minciunile-ţi cu adevărul.
Priveşte-mă în ochi, mai bine.

TYNDARUS

(privindu-l)

Da, iată.

ARISTOPHONTES

Spune; şi acum
Tăgădui cum că eşti Tyndarus?

TYNDARUS

Tăgădui, da.

ARISTOPHONTES

Eşti Philocrates,
Zici tu?

TYNDARUS

Da, zic.

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Şi-l crezi?

HEGIO

Mai sigur decât pe tine şi pe mine.
Cel luat de tine drept Tyndarus s-a dus chiar astăzi în Elida,
La tatăl lui,

(îl arată pe Tyndarus)

cu-o-nsărcinare.

ARISTOPHONTES

La tatăl lui, un sclav?

TYNDARUS

Şi tu
Acum eşti sclav, şi-ai fost om liber, cum sper să fiu şi eu, de-ndată
Ce fiul lui, în libertate, la cuibul părintesc se-ntoarce.

ARISTOPHONTES

Cum, spânzuratule? te lauzi că tu, de felul tău, eşti liber?

TYNDARUS

N-am spus că-s Liber[1] eu, sărmanul, ci Philocrates spun.

ARISTOPHONTES

Ce-i asta?
Nu vezi, nu simţi cum ticălosul îşi bate joc de tine, Hegio?
E sclav, şi n-a avut vreodată alt slujitor decât pe sine.

TYNDARUS

Calic ai fost la tine-n ţară şi cerşetor, şi toată lumea
Ai vrea să semene cu tine. Dar nu mă mir, o spun cinstit;
Când omul e-ncolţit de rele, invidios şi rău ajunge.

ARISTOPHONTES

Deschide bine ochii, Hegio, şi nu te-ncrede-n el orbeşte;
Din câte simt, din câte bănui, a pus la cale-o mârşăvie;
Şi că-ţi răscumpără feciorul, povestea asta nu prea-mi place.

[1] Nume dat de romani zeului Bacchus.

TYNDARUS

Ştiu că nu-ţi place; dar oi duce-o, cu voia zeilor, la capăt.
Îi dau feciorul şi-mi dă drumul să plec în patrie. De-aceea
S-a dus la tatăl meu Tyndarus.

ARISTOPHONTES

Dar tu, nu altul, eşti Tyndarus;
Nu se mai află în Elida alt sclav cu nume ca al tău.

TYNDARUS

De ce-mi impuţi mereu sclavia în care m-a zvârlit duşmanul?

ARISTOPHONTES

Pentru că simt că-mi ies din fire.

TYNDARUS

(către Hegio)

L-ai auzit? Nu-ncerci să scapi?
De nu pui tu, pe loc, să-l lege, se pune el să dea cu pietre
În noi.

ARISTOPHONTES

Turbez.

TYNDARUS

Privirea-i arde; îl prinde nebunia, Hegio.
Vezi, trupul tot cum i se umple de pete galben-vineţii?
I se deşartă neagra fiere.[1]

ARISTOPHONTES

Om înţelept de-ar fi bătrânul,
Ar pune să-ţi deşerte-n creştet potop de smoală
neagră,-aprinsă.

TYNDARUS

Înşiră vorbe într-aiurea; e bântuit, vezi bine, Hegio,
De duhuri rele.

HEGIO

Dac-aş pune să-l lege iară?

TYNDARUS

Bine-ai face.

ARISTOPHONTES

Turbez că n-am o piatră-acuma să sfarâm creierii în
ţeasta
Mişelului care se-ncearcă nebun, cu vorba-i, să mă
scoată.

TYNDARUS

Auzi, tu? caută o piatră.

---

[1] Simptome similare ale aceleiaşi boli sunt descrişi în *Menaechmii (Gemenii)*.

ARISTOPHONTES

Doar ţie, Hegio, vreau să-ţi spun
O vorbă.

HEGIO

Spune-mi-o de-acolo, te rog; nu-s tare de urechi.

TYNDARUS

Pe Pollux! dacă te apropii prea mult de el, îţi rupe
nasul
Cu dinţii.

ARISTOPHONTES

Rogu-te, bătrâne, să nu mă crezi cumva ţicnit;
Nicicând n-am fost, şi nici n-am boala de care spune
ticălosul
Dar dacă teamă ţi-e de mine, în lanţuri pune-mă,
primesc;
Dar pune-l şi pe el în lanţuri.

TYNDARUS

A, de minune, dacă cere,
Nu şovăi, ci-n lanţuri pune-l.

ARISTOPHONTES

Taci, Philocrates plăsmuit,
În care ai să vezi pe dată cum îl descopăr pe Tyndarus.
De ce-mi faci semne?

TYNDARUS

Fac eu semne?

ARISTOPHONTES

(către Hegio)

Ce-ar face, dacă n-ai fi tu?

HEGIO

(care începe să-şi pierdă încrederea, către Tyndarus)

Şi totuşi, ce-ar fi să m-apropii?

TYNDARUS

Te-ar zăpăci! şi-ar bate joc
De tine, înşirându-ţi fleacuri fără de cap şi fără coadă.
Atât, veşmântul să şi-l schimbe, şi-l recunoşti în el pe
Aias.

HEGIO

Eh, nu-i nimic, eu tot m-apropii.

TYNDARUS

(aparte)

S-a zis cu mine,-s între piatra
Altarului şi a securii[1], şi nu mai ştiu ce-i de făcut.

[1] Expresie proverbială. E vorba de securea rituală, din piatră, care continuă încă să fie folosită la sacrificarea victimelor pe altare.

HEGIO

De ai ceva de spus, sunt gata să te-ascult, Aristophontes.

ARISTOPHONTES

Ţi-oi spune adevărul, Hegio, pe care-acum nu-l iei în seamă.
Vreau mai întâi să-ţi scot din minte cum că n-aş fi la minte zdravăn,
Când toată boala mea, tot răul de care sufăr, e sclavia.
Să nu-mi ajute să-mi văd ţara stăpânul peste zei şi oameni,
Dacă e ăsta Philocrates mai mult ca mine sau ca tine.

HEGIO

Oh, spune-atuncea, spune cine-i?

ARISTOPHONTES

Din capul locului ţi-am spus.
Şi dacă mint, mă prind, pe Hercle! să-mi trec la tine restul vieţii,
Mă lepăd pentru totdeauna de libertate şi părinţi.

HEGIO

(către Tyndarus)

Ce ai de zis?

TYNDARUS

Că-mi eşti stăpânul şi îţi sunt sclav.

HEGIO

Nu asta-ntreb.

Ai fost om liber?

TYNDARUS

Da.

ARISTOPHONTES

Minciună; el n-a fost liber niciodată.

TYNDARUS

De unde ştii tu? Ai moşit-o pe mama, de vorbeşti atât
De hotărât?

ARISTOPHONTES

Copil eu însumi, pe vremuri te-am văzut copil.

TYNDARUS

Şi eu te văd om mare-acuma, când mare sunt: şi nu-i aşa.
De ce în treaba mea te-amesteci, când eu te las să-ţi vezi de treabă?

HEGIO

(către Aristophontes)

Pe taică-su îl cheamă Thensaurochrysonicochrysides?

ARISTOPHONTES

Nu, nicidecum, şi numai astăzi aud de numele acesta.
Theodoromedes este tatăl lui Philocrates.

TYNDARUS

M-a ucis.
Nu bate, inimă, prea tare, vedea-mi-te-aş înăbuşită:
Te zbengui, pe când eu, sărmanul, abia mă ţin,
de spaimă, drept.

HEGIO

(furios)

Poţi dovedi că-n ţara voastră el a fost sclav, şi-mi
dovedeşti
Că nu e Philocrates?

ARISTOPHONTES

Astfel încât să nu mai zici o iotă.
Dar unde-i Philocrates?

HEGIO

Unde n-aş vrea să-l ştiu, dar ştiu că-i place.
Cum m-a zdrobit, nelegiuitul, m-a forfecat şi mărunţit.
Şi m-a împins cu mârşăvie să dănţui după cum a vrut.

(Către Aristophontes.)

Dar tu te-nşeli?

ARISTOPHONTES

Cu de-amănuntul l-am cercetat, şi ştiu ce spun.

HEGIO

Eşti totuşi sigur?

ARISTOPHONTES

Te asigur că sunt mai mult ca sigur, Hegio;
Prieten sunt cu Philocrates din fragedă copilărie.

HEGIO

N-ai vrea să mi-l descrii oleacă pe Philocrates?

ARISTOPHONTES

Bine,-ascultă:
E uscăţiv şi alb la piele, cu nas prelung şi ochii negri,
Puţin roşcat şi cu păr aspru, cârlionţat.

HEGIO

Se potriveşte.

TYNDARUS

(aparte)

Pe Hercule! ca să-mi dea mie cea de pe urmă lovitură.
Vă plâng, sărmane vergi cé astă-zi muri-veţi pe spinarea mea!

HEGIO

Urât m-au păcălit, pe Pollux!

TYNDARUS

De ce, o, lanţuri zăboviţi
Şi nu-mi îmbrăţişaţi genunchii ca să vă iau în paza
mea?

HEGIO

N-au râs îndeajuns de mine captivii ăştia blestemaţi?
Întâiul mi-a făcut pe sclavul, iar cestălalt pe omul
liber.
Lăsat-am, vai, să-mi scape miezul şi am păstrat în
mână coaja,
Atât am fost de fără minte şi-atât m-am încrezut în ei.
Ci ăsta n-are să mă râdă. Cordalio, Colaphus, Corax,
Veniţi cu funiile-ncoace.

SCLAVII

Ne ducem la cărat de lemne ?

SCENA V

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES, SCLAVII

HEGIO

Legaţi-mi-l pe ticălosul ăsta.

TYNDARUS

Dar ce-am făcut? Ce-nseamnă?...

HEGIO

Mai şi-ntrebi,
Semănător şi plivitor de crime?

TYNDARUS

De ce nu pui grăpatul mai nainte?
La ţară-ntâi grăpezi, şi-apoi pliveşti.

HEGIO

Cu ce curaj, ce mândru mă înfruntă!

TYNDARUS

Când sclavul n-are vină sau greşeală,
Se cade mândru-n faţa stăpânului să stea.[1]

HEGIO

(către sclavi)

Legaţi-i mâinile mai cu nădejde.

TYNDARUS

Al tău sunt. Dacă vrei, mă şi ucizi.
Dar ce-am făcut? De ce mă urgiseşti?

HEGIO

M-am încrezut în cinstea ta şi-n mine,
Şi tu, cu-nşelăciune şi minciună

[1] Aceeaşi atitudine demnă, redată aproape identic, întâlnim şi în Pseudolus.

M-ai sfârtecat, mi-ai risipit avutul,
Speranţele şi planurile toate.
Prin tine l-am pierdut pe Philocrates.
Om liber te-am crezut, pe el un sclav;
Aşa-mi spuneaţi, şi aflu că-ntre voi
Schimbat-aţi numele.

TYNDARUS

Mărturisesc
Că adevăru-l spui, şi că minciuna-mi
L-a ajutat să plece-n ţara lui.
Şi pentru-atât te-ai supărat pe mine?

HEGIO

Pe legea mea, te-oi pune la cea mai grea osândă.

TYNDARUS

Nu-mi pasă, câtă vreme mă ştiu nevinovat.
De nu se mai întoarce, cum mi-a făgăduit,
Şi mor pe-aici, muri-voi cu cinste şi-mpăcat,
Că mi-am scăpat stăpânul de duşmani şi sclavie,
Că-n ţara lui, acasă, om liber l-am trimis,
Primejduindu-mi astfel, de bună voie, capul,
Decât să văd cum piere stăpânul meu pe-aici.

HEGIO

Curând ai să te bucuri de slavă,-n Acheron.

TYNDARUS

Nu moare cine piere pentru izbânda cinstei.

HEGIO

Când am să-ncerc pe tine osânda cea mai grea
Şi, răsplătindu-ţi crima, am să te dărui Morţii,
N-o să se ştie dacă eşti mort sau ai pierit.
Numai să pieri, şi lasă de-oi crede că eşti viu.

TYNDARUS

Pe Pollux! îndrăzneşte, şi scump ai să plăteşti
De-ndată ce se-ntoarce, cum bine cred, stăpânul.

ARISTOPHONTES

Pe zeii fără moarte! acuma vin şi eu
De-acasă; Philocrates, prietenul meu drag,
E-n ţara noastră, liber, la tatăl lui...[1]
Prea bine; bucuria nu pot să mi-o ascund.
Dar am adus prăpădul pe capul lui Tyndarus.
Se pătimeşte-n funii fiindcă-am vorbit prea mult.

HEGIO

Nu ţi-am cerut eu ţie să nu mă-nşeli cu-o iotă?[2]

---

[1] Lacună în original.

[2] De fapt, cererea lui Hegio a fost adresată lui Philocrates, dar acum el nu mai face nicio deosebire între cei doi captivi.

TYNDARUS

Ba da.

HEGIO

Şi-atunci de ce m-ai minţit?

TYNDARUS

Păi adevărul
L-ar fi pierdut pe-acela pe care vream să-l scap.
Minciuna-mi i-a dat viaţa.

HEGIO

Şi ţie moartea.

TYNDARUS

Fie.
Dar mi-am scăpat stăpânul şi tare bine-mi pare,
Căci mi-l dăduse-n grijă bătrânul, tatăl lui.
Socoţi că săvârşit-am o faptă rea?

HEGIO

Mârşavă.

TYNDARUS

Eu cred că, dimpotrivă, e chiar o faptă bună,
Să ne gândim: tu, Hegio, n-ai răsplăti un sclav
De-al tău, dacă se poartă cu fiul tău ca mine?
Eliberezi un astfel de slujitor sau nu?

Îl ţii sau nu drept sclavul cel mai de-aproape-al tău?
Răspunde.

HEGIO

Da.

TYNDARUS

Pe mine de ce mă urgiseşti?

HEGIO

Pentru că lui, nu mie, i-ai fost mai credincios.

TYNDARUS

Cum? Într-o zi şi-o noapte ai cugetat că faci
Să ţi se devoteze un om, captiv de ieri,
Că-l faci să te slujească, mai mult decât pe-acel
La care-a stat o viaţă, din fragedă pruncie?

HEGIO

Să ceri recunoştinţă din partea lui.

(Către sclavi.)

Duceţi-l
Să i se pună fiare şi piedici la picioare.

(Către Tyndarus.)

Pe urmă,-n cariera de piatră ai să mergi.
Şi nu numai opt steiuri, cât taie fiecare,
Ci încă patru, zilnic, tăia-vei pe deasupra.
Altminteri, Şase-sute-de bice te-i numi.

ARISTOPHONTES

Pe oameni şi pe zeii preamilostivi, te rog,
Nu-l da pieirii, Hegio.

HEGIO

Pe Hercle!- am toată grija.
Va sta în fiare, noaptea întreagă ferecat,
Şi-n timpul zilei piatră va scoate, sub pământ.
Îl chinui multă vreme, nu într-o zi-l dau gata.

ARISTOPHONTES

Eşti hotărât?

HEGIO

Cum moartea, cândva, mi-i hotărâtă.

(Către sclavi.)

Duceţi-l pe nemernic la Hippolyt, fierarul,
Şi cereţi-i să-i pună cătuşe cât mai grele.
Pe urmă, în afara cetăţii, la Cordalus,
Libertul meu, să taie la piatră-n carieră.
Din partea mea spuneţi-i să stea pe el cu ochii,
Mai rău să nu-l cinstească decât pe cel mai rău.

TYNDARUS

De ce să mai cer milă, când vrei să mă ucizi?
Prăpădul ce m-aşteaptă e-ntru prăpădul tău.
Odată mort, de moarte n-am să mai mă-nspăimânt.
Şi pân' la bătrâneţe de-ar fi să vieţuiesc,

N-aş îndura atâta cât ţi-ar plăcea să-ndur.
Fii fericit, măcar că urare alta meriţi.
Iar tu, Aristophontes, să capeţi ce mi-ai dat;
Că mulţumită ţie mă pierd acum.

HEGIO

Luaţi-l.

TYNDARUS

Te rog un singur lucru; când vine Philocrates,
Îngăduie-mi o vorbă, atât, să schimb cu el.

HEGIO

(către sclavi)

De nu-l luaţi mai iute din faţă-mi, vă ucid.

TYNDARUS

Cum mă-mbrâncesc, pe Hercle! şi cum mai trag de mine!

(Este scos din scenă de sclavi.)

HEGIO

Se duce, cale dreaptă, la locul meritat.
Să fie-nvăţătură şi celorlalţi captivi,
Şi să le taie pofta de uneltiri spurcate.
De nu era el astăzi,

(îl arată pe Aristophontes)

ca să-mi deschidă ochii,

Cu ticluieli mârşave ei m-ar fi dus de nas.
Sunt hotărât în nimeni să nu mă mai încred;
Ajunge-o păcăleală. Nădăjduiam, sărmanul
De mine, să-mi scap fiul din sclavie;
Şi mi s-a dus nădejdea. Am mai pierdut un fiu,
Copil de patru ani, răpit de-un sclav,
Şi nici pe sclav, nici fiul nu i-am mai regăsit.
Cellalt e-n mâini duşmane. De ce atât prăpăd?
De parcă le-am dat viaţă ca să rămân, vai, singur!

(Către Aristophontes.)

Urmează-mă; te-oi duce-ndărăt. Sunt hotărât
Să n-am de alţii milă, cum alţii n-au de mine.

ARISTOPHONTES

Îmi presimţeam scăparea din închisoare astăzi;
Acuma lanţuri grele, atât, îmi mai presimt.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

ERGASILUS

(venind din direcţia portului)

O, Iupiter atotputernic, mă scapi şi-mi dărui bunăstare;
O pleaşcă grasă şi grozavă, o pleaşcă zdravănă-mi trimiţi;
Câştig, slăvire, glume, jocuri, sărbătoriri, agoniseală,
Alături, udătură, hrană pe săturate şi petreceri.
Un lucru ştiu: că toată viaţa de nimeni n-am să mă mai rog.
Pot să-mi ajut chiar şi-un prieten, pot să-mi înlătur un duşman.
Atât m-a dăruit cu daruri această zi preadăruită.
Am căpătat o moştenire fără preasfintele poveri[1].
La Hegio zbor, la bunul Hegio să-i duc atâta bucurie
Cât poate de la zei să ceară un muritor, şi chiar mai mult.
Un singur lucru ştiu acuma: ca sclavii de prin comedii[2],
Mantaua mi-o azvârl pe umeri şi-i duc, întâiul, marea veste:
Şi nu-mi mai pasă, toată viaţa am să mănânc pe săturate.

(Vrea să plece; nu-l zăreşte pe Hegio care intră în scenă.)

[1] Expresie proverbială.

[2] Cf. *Cartaginezul* şi *Epidicus*.

SCENA II

HEGIO, ERGASILUS

HEGIO

(întorcându-se din oraş, după ce l-a dus pe Aristophontes la închisoare)

Pe cât mă-ntorc şi cuget la întâmplarea asta,
Pe-atât sporita ciudă în inimă-mi sporeşte.
Să mă las eu, la anii de-acuma, tras pe sfoară!
Şi fără să-mi dau seama.
Când are să se-audă,
Ajung de râsul lumii.
Când am să intru-n piaţă, parcă-i aud strigând:
„Bătrân e,-n toată mintea, şi s-a-mbătat cu vorbe".
Dar nu pe Ergasilus îl văd acolo, oare?
Şi-a ridicat mantaua. Ce-o fi zicând să facă?

ERGASILUS

(fără să-l vadă pe Hegio)

La treabă, Ergasilus, nu zăbovi, dă zor.
Feriţi-vă, şi să nu-ncerce să-mi taie calea cineva,
Nici dacă-aş face socoteala c-a vieţuit destul; oricine
Mă ţine-n drum, sărută drumul.

HEGIO

(aparte)

E gata să-şi încerce pumnii.

ERGASILUS

(preumblându-se în scenă, tot fără să-l vadă pe Hegio)

Nu-ncape vorbă. Prin urmare, de drum să-şi vadă
fiecare;
Să nu mă ţină-aici, în piaţă, de treburile-i
flecărindu-mi.
Căci pumnul mi-e balistă, cotul o catapultă, şi berbece
Mi-e umărul; de-ating genunchiul cuiva, pe loc îl dau
grămadă.
Pe cine-am să lovesc din goană, un dinte nu-i rămâne-n
gură.

HRGIO

Ce vor să-nsemne toate astea? Să mor dacă-nţeleg o
iotă.

ERGASILUS

Mă jur că locul ăsta, ziua de-a pururi mă vor pomeni,
Şi cine îmi aţine calea, scurtează calea vieţii lui.

HEGIO

Ce faptă mare pregăteşte cu-atât de mari ameninţări?

ERGASILUS

Vă-nştiinţez pe toţi din vreme, că nu vreau să greşească
nimeni:
Închideţi-vă iute-n case, fugiţi, pieriţi din faţa mea.

HEGIO

Mira-m-ar dacă nu din pântec îşi trage el întreg
curajul.
Plâng pe nerodu-a cărui masă i-a înzecit obrăznicia.

ERGASILUS

Morarii care au tărâţe îngraşe scroafe puturoase,
Că niciun om nu mai cutează să treacă doar pe lângă
moară,
Să ştie bine că de-mi iese o scroafă-a lor în cale, tabăr
Cu pumnii pe stăpân, şi-i scutur şi-i zbor tărâţele din
cap.

HEGIO

Ca basileii dă edicte şi porunceşte ca stăpânii.
E plin, nici vorbă, de la pântec se trage tot curajul lui.

ERGASILUS

Pescarilor, ce vin în faţa poporului cu peşte putred,
Adus în goana chinuită a unei gloabe răpciugoase,
Şi-al cărui duhnet izgoneşte din for pe tonţii basiliei,
Le mângâi fără milă botul cu coşurile lor de peşte,
Ca să-nţeleagă la ce caznă supun ei nasul celorlalţi.

Casapii care smulg odrasle de lângă oile cernite
Şi duc mieluţii la tăiere şi-i vând de două ori mai scump[1],
Berbeci bătrâni, vârtoşi la carne, gătindu-i ca pe mieii fragezi[2]
De-o să-ntâlnesc pe drumul public pe unul dintre ei, să ştie
Că dau şi mielul şi stăpânul celei mai rele dintre morţi.

HEGIO

Ei, bravo,-mi place; dă edicte ca un edil adevărat,
Mă mir de ce etolienii nu l-au numit agoranom[3].

ERGASILUS

Nu mai sunt parazit, ci rege, mai rege decât ceilalţi regi,
Atât de straşnice merinde în port, de-o clipă, mi-au intrat.
Ci stau, şi nu-i spun bucuria lui Hegio, bunul bătrânel,
Cel mai iubit acum de soartă dintre toţi oamenii din lume?

HEGIO

Ce bucurie îmi aduce atât de bucuros şi darnic?

[1,2] Sensul ambelor versuri este nesigur.
[3] Funcţionar atenian însărcinat cu supravegherea pieţei.

ERGASILUS

(bătând în uşa lui Hegio)

Hei, unde sunteţi? Nu e nimeni? Ce, nimeni nu-mi
deschide uşa?

HEGIO

S-a-ntors la mine să cineze.

ERGASILUS

Deschideţi uşile-amândouă,
Dacă nu vreţi să zboare-n ţăndări sub pumnul meu şi
să-şi dea duhul.

HEGIO

Să-i spun o vorbă.

(Tare.)

Ergasilus!

ERGASILUS

(fără să se întoarcă)

Cin' l-a strigat pe Ergasilus?

HEGIO

La mine uită-te.

REGASILUS

(idem)

Nici sora ta nu face, n-o să-ţi facă asta.
Dar cine eşti?

HEGIO

Te uită-ncoace: sunt Hegio.

ERGASILUS

O, cel mai de treabă
Dintre toţi oamenii de treabă, la vreme-n cale mi-ai ieşit.

HEGIO

Te-a ghiftuit în port vreunul; de-aceea nu mă iei în seamă?

ERGASILUS

Întinde-mi mâna.

HEGIO

Mâna ?

ERGASILUS

Mâna, întinde-mi-o degrabă.

HEGIO

Iată.

ERGASILUS

Şi bucură-te.

HEGIO

Să mă bucur?

ERGASILUS

Îţi poruncesc. Fii bucuros.

HEGIO

Mâhnirea-mi este bucuria.

ERGASILUS

(Stai, nu te mânia, te rog.)[1]
Îndată am să-ţi curăţ trupul de toate petele mâhnirii;
Deci, bucură-te.

HEGIO

Să mă bucur, dar nu ştiu pentru ce.

ERGASILUS

Faci bine;
Ci dă poruncă...

HEGIO

Ce poruncă?

ERGASILUS

Un foc năprasnic să se-aprindă.

HEGIO

Un foc năprasnic?

---

[1] Replică plasată greşit aici, poate o interpolare. O regăsim, la locul ei, ceva mai jos, în gura aceluiaşi personaj (p.388).

ERGASILUS

Mare,-adică.

HEGIO

Ce? pasăre de pradă vrei,
De dragul tău, să dau foc casei?

ERGASILUS

Stai, nu te mânia, te rog.
Vrei sau nu vrei să dai poruncă să pună oale la foc iute,
Tingiri curate, cu slănină şi mâncărică, la foc paşnic,
Un sclav să cumpere vreun peşte, ba cât de mulţi...?

HEGIO

Visează treaz.

ERGASILUS

Un altul, nişte porc de lapte, şi nişte miel, şi câţiva pui...?

HEGIO

Să ai din ce, ai duce-o straşnic.

ERGASILUS

... scoici ca o pulpă şi ţipari,
Morun uscat, scrumbii, lacherdă, calcan, thon mare, brânză moale?

HEGIO

Să mi le-nşiri e mult mai lesne decât să te şi-nfrupţi
din ele
La masa mea, băiete dragă.

ERGASILUS

Crezi că la mine mă gândesc?

HEGIO

La mine, nici nu mori de foame, nici nu te ghiftui; nu
mă-ncânţi.
Cuminte-ar fi să-mi vii la masă, c-o poftă nu de zile
mari.

ERGASILUS

Cu-o vorbă-am să te fac să cheltui de n-ai să te mai
poţi opri.

HEGIO

Pe mine?

ERGASILUS

Da.

HEGIO

Tu mi-eşti stăpânul?

ERGASILUS

Prietenul, zi, mai degrabă.
Vrei să-ţi aduc eu fericirea?

HEGIO

Prăpădul, sigur, mi-l aduci.

ERGASILUS

Întinde-mi mâna.

HEGIO

Iată.

ERGASILUS

Zeii îţi sunt prieteni.

HEGIO

Nu-mi dau seama.

ERGASILUS

Nu eşti în zeama ta, de-aceea. Dar nu mai sta, ci dă poruncă
S-aducă vasele sfinţite, de sacrificiu, şi mai cere
Un miel neprihănit s-aducă.

HEGIO

Şi pentru ce?

ERGASILUS

Ca să-l sacrifici.

HEGIO

Şi cărui zeu?

ERGASILUS

Pe Hercle! mie; azi Iupiter sunt pentru tine,
Şi Mântuirea, şi Norocul, şi Bucuria, şi Lumina;
Aşa că – ghiftuieşte zeul dacă ţi-l vrei mereu prielnic.

HEGIO

Din cât te văd, îţi e cam foame.

ERGASILUS

Înfometat sunt eu, nu tu.

HEGIO

Cum vrei; eu pot să rabd.

ERGASILUS

Nici vorbă; de mic copil ai fost deprins.

HEGIO

Trăsni-te-ar Iupiter şi zeii!

ERGASILUS

Pe tine... ştiu că vestea bună
Ce-o port din port te fericeşte şi-ar trebui să-mi
mulţumeşti.
Îţi dărui dragostea.

HEGIO

Ia pleacă, nerodule; vii prea târziu.

ERGASILUS

Temeinică ţi-ar fi mustrarea dac-aş veni, cred, prea devreme.
Acum, ascultă marea veste ce ţi-o aduc; l-am fost văzut
Pe fiul tău, Philopolemus, întreg, voinic şi sănătos,
Intrând în port c-un vas al ţării, de Philocrates însoţit,
Şi aducându-l pe Stalagmus, care-a fugit din casa ta
– Sunt ani de-atunci – răpindu-ţi fiul, pe celălalt, de patru ani.

HEGIO

Bătu-te-ar zeii, râzi de mine.

ERGASILUS

Zeiţa dragă-a Lăcomiei
Să mă iubească şi desfete aşa cum este-adevărat
Că l-am văzut.

HEGIO

Pe Philocrates?

ERGASILUS

Pe fiul tău şi Geniul meu.

HEGIO

Şi pe captivul din Elida?

ERGASILUS

Jur pe Apolo.[1]

HEGIO

Şi pe sclavul
Ce mi-a răpit cândva pe cellalt copil al meu?

ERGASILUS

Mă jur pe Cora.[2]

HEGIO

Şi a venit...

ERGASILUS

Jur pe Preneste.[3]

HEGIO

...de mult?

ERGASILUS

Pe Signia mă jur.[4]

[1-4] Ergasilus începe să jure, în limba greacă, mai întâi pe Cora (sau Core, denumirea purtată de Persephona, şi care înseamnă "fecioară, fată tânără"), omonim al unei localităţi din ţara volşcilor, în Italia. Echivocul acesta îl îndeamnă să jure, în continuare, pe alte localităţi din Italia, dându-le nume greceşti şi provocând, la sfârşit, replica lui Hegio, pe care nu o lasă fără un răspuns ironic.

HEGIO

Eşti sigur?

ERGASILUS

Jur pe Frusinone.[1]

HEGIO

Ia seama.

ERGASILUS

Jur pe Alatria.[2]

HEGIO

De ce te juri pe nişte-oraşe barbare?

ERGASILUS

Sunt la fel de greu
De mistuit ca şi ospăţul de care-ai zis.

HEGIO

Ce ticălos!

ERGASILUS

Sunt, pentru că nu-mi dai crezare când adevăru-l spun.
De unde
Era Stalagmus, din ce ţară, când ţi-a fugit?

[1, 2] Vezi nota anterioară (p.393).

HEGIO

Sicilian.

ERGASILUS

Eh, nu mai e, să ştii; acuma-i boian, se ţine cu-o boianã;[1]
Pesemne-a odrăslit cu vreuna şi cred c-a luat-o de nevastă.

HEGIO

Ci înc-odată: adevăr e în tot ce-ai spus tu?

ERGASILUS

Da, mă jur!

HEGIO

Zei milostivi, mă-ntorc la viaţă, dacă ţi-e vestea-adevărată.

ERGASILUS

Cum Hegio? te-ndoieşti şi-acuma cu toate că mă jur cinstit?
Hai, dacă nu te-ncrezi în mine, dă fuga până-n port, să vezi
Cu ochii tăi.

---

[1] Boienii erau o populaţie galică, recent cucerită de romani (după 235 î.H.), al cărei nume, derivat din *bos-vis* – *bou* era luat în derâdere.

HEGIO

Alerg; tu intră şi pregăteşte-n casă totul.
Ia, cere, scoate din cămară tot ce pofteşti; te fac chelnar.

ERGASILUS

De nu mi-i bună profeţia, pictează-mă cum vrei, cu bâta.

HEGIO

Mănânci la mine toată viaţa, dacă ţi-e spusa-adevărată.

ERGASILUS

Cine-i chezaş?

HEGIO

Eu şi băiatul.

ERGASILUS

Făgăduieşti?

HEGIO

Făgăduiesc.

ERGASILUS

Ci eu te-ncredinţez, la rându-mi, că ţi-a venit băiatu-acasă.

HEGIO

Să te-ngrijeşti de toate cele.

ERGASILUS

Drum bun, şi să te-ntorci cu bine.

(Hegio iese)

SCENA III

ERGASILUS

S-a dus şi m-a lăsat stăpânul bucatelor din toată casa.
Zei fără moarte, ce-o să frângem grumajii porcilor
acuma!
Ce iamă-o să se dea în pulpe, ce mai prăpăd în şunci
porni-va,
Ce nimicire-n uger moale, şi ce distrugere-n şorici!
Ce-o să mai dea de greu casapii, ce-o să asude
cârnăţarii!
De-ar fi să-nşir tot ce desfată un pântec, prea mi-aş
pierde vremea.
Mă duc să-mi exercit puterea, cinstit să judec nişte
şunci
Şi nişte pulpe oropsite, ce spânzură nejudecate.

(Intră în casa lui Hegio.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

BĂIATUL

Trăsni-te-ar zeii, Ergasilus, cu pântecul tău fără fund,
Trăsni-i-ar pe toţi paraziţii, dar şi pe cine-i vâră-n casă.
Prăpădul, jalea, vijelia s-au năpustit în casa noastră.
E lup flămând, şi mi-a fost teamă să nu s-azvârle-asupra mea...[1]
Pe Hercle! m-a băgat în spaime cu măcinatu-i din măsele.
Dar a venit, şi-ntreg celarul de cărnărie l-a golit,
Cu barda-a spintecat trei şire, să scoată măduva din ele,
Şi toate oalele din casă mai mici de-o baniţă le-a spart;
A pus pe flăcări bucătarul să pună blidele la foc;
A spart zăvoarele cămării şi-ale dulapului cu vase.
Băieţi, să staţi pe el cu ochii; eu plec să-l caut pe bătrân.
Îi spun să cumpere provizii dacă mai vrea să aibă-n casă,
Căci după cum găteşte ăsta, ori piere tot, ori va pieri.

[1] În original urmează o lacună de un vers.

SCENA II

HEGIO, PHILOPOLEMUS, PHILOCRATES, STALAGMUS, în lanţuri, *SCLAVII*

HEGIO

(către Philopolemus)

Îi preamăresc şi-i laud pe Iupiter şi zei,
Că te-au adus acasă, la tatăl tău pierit,
Că m-au scăpat de toată neţărmurita jale
Pe care-am încercat-o pierzându-te pe tine.
Că-l văd pe omul ăsta

(îl arată pe Stalagmus)

în stăpânirea noastră,
Că buna lui credinţă

(îl arată pe Philocrates)

deplin e dovedită.

PHILOPOLEMUS

Am suferit şi eu, o, tată, am lâncezit şi-am plâns şi eu,
Şi ştiu cum te-ai zbătut în chinuri, din port, de când
mi-ai povestit.
Acum, să ne vedem de treburi.

PHILOCRATES

Dar eu, că mi-am ţinut cuvântul
Şi, liber, ţi-am adus băiatul – la ce m-aştept?

HEGIO

O, Philocrates,
N-am să fiu vrednic niciodată să-mi dovedesc recunoştinţa
Pentru tot sprijinul dat mie şi-odraslei mele.

PHILOPOLEMUS

Dar, o, tată,
Poţi, şi-ai să poţi, şi pot la rându-mi, şi-or să ne dea putinţă zeii,
Să răsplătim c-un mare bine tot binele făcut de el;
Stă în puterea ta, o, tată, să-ţi dovedeşti recunoştinţa.

HEGIO

Ce-atâta vorbă?

(Către Philocrates.)

Spune, cere, şi n-am eu limbă să zic nu.

PHILOCRATES

Cer să mi-l dai pe sclavu-acela pe care l-am lăsat chezaş
Aici, şi care totdeauna mă pune mai presus de sine,
Ca să am şi eu azi putinţa a-i răsplăti buna-credinţă.

HEGIO

Tu mi-ai făcut un mare bine şi n-am să uit. Orice dorinţă,
Şi asta, dragul meu, şi alta, îţi împlinesc; atât aş vrea,

Să nu mă cerţi că, la mânie, l-am urgisit pe sclavul tău.

PHILOCRATES

Ce i-ai făcut?

HEGIO

L-am pus în lanţuri şi l-am trimis să taie piatră,
Aflând de-nşelăciunea voastră.

PHILOCRATES

Vai mie, ce prăpăd! Un om
Atât de bun, să-ndure-atâta ca să-mi salveze mie capul!

HEGIO

Un singur ban, în schimb, n-oi cere pentru eliberarea
lui;
Al tău, e liber, fără plată.

PHILOCRATES

Pe Pollux! Hegio, eşti un suflet
Mărinimos. Aş cere, totuşi, să-mi fie adus aici.

HEGIO

Îndată.

(Către sclavi.)

Hei, unde sunteţi? Daţi o fugă şi mi-l aduceţi pe
Tyndarus.

(Către cei doi tineri.)

Intraţi; eu cercetez acuma statuia asta biciuită,
Să-mi spună ce-a făcut pe vremuri cu cel mai mic băiat
al meu.
Puteţi să faceţi câte-o baie.

PHILOPOLEMUS

Hai, Philocrates.

PHILOCRATES

Te urmez.

SCENA III

HEGIO, STALAGMUS

HEGIO

Ia vino-ncoace, om de bine, micuţul, chipeşul meu sclav.

STALAGMUS

Ce-ar trebui să fac eu oare, când chiar şi-un om ca tine
minte?
Am fost micuţ, am fost şi chipeş; dar om de bine şi
cinstit
N-am fost şi n-am să fiu vreodată; nu-ţi pune-n
cinstea mea nădejdea.

HEGIO

Mai bine-ai sta un pic să cugeţi la strâmtoarea-n care
eşti.
Spui adevărul, scapi mai ieftin... adică, nu plăteşti prea
scump.
Fii sincer şi cinstit. Cu toate că n-ai fost sincer
niciodată
Şi nici cinstit.

STALAGMUS

Socoţi, pesemne, c-am să roşesc mărturisind?

HEGIO

Te fac eu să roşeşti; din creştet pân' la călcâie-ai să fii
roşu.

STALAGMUS

Ha, îţi închipui că mă sperii amenințându-mă cu biciul;
Te amăgeşti – mai bine spune ce dai, ca să primeşti
la rându-ţi.

HEGIO

Îţi merge gura ca o moară; cuminte-ar fi s-o mai
opreşti.

STALAGMUS

Cum vrei.

HEGIO

Era băiat de treabă cândva; dar s-a schimbat cu totul.
Să-ncepem. Şi ia bine seama la ce te-ntreb, la ce-mi răspunzi.
De-i spune tot, tot adevărul, mai bine s-ar putea să-ţi meargă.

STALAGMUS

Nimicuri, fleacuri; crezi, pesemne, că nu ştiu ce mi se cuvine?

HEGIO

Dar poţi să scapi ceva mai ieftin, mai ieftin, dacă nu de tot.

STALAGMUS

Ceva mai ieftin, da; căci merit scump să plătesc, şi foarte scump,
Fiindc-am fugit, şi ţi-am luat fiul, pe cel mai mic, şi l-am vândut.

HAGIO

Şi cui?

STALAGMUS

Lui Theodoromedes Cel-mai-bogat-om din Elida,
Cu şase mine.

HEGIO

Zei din ceruri! părintele lui Philocrates.

STALAGMUS

Îl ştiu mai bine decât tine, doar l-am văzut de-atâtea ori.

HEGIO

Slăvite Iupiter, mă scapă, şi scapă-mi fiul.

(Strigând spre interiorul casei.)

Philocrates,
Pe geniul bunătăţii tale, te rog să vii o clipă-afară.

SCENA IV

PHILOCRATES, HEGIO, STALAGMUS

PHILOCRATES

(ieşind din casa lui Hegio)

Mă iată, Hegio; la poruncă.

HEGIO

(arătându-l pe Stalagmus)

A spus că mi-a vândut băiatul
Tatălui tău, odinioară, pe şase mine, în Elida.

PHILOCRATES

(către Stalagmus)

I l-ai vândut de multă vreme?

STALAGMUS

Acuma-s douăzeci de ani.

PHILOCRATES

Aş, minte.

STALAGMUS

Eu, ori tu? de vreme ce tatăl tău ţi-a dăruit
Un ţânc de patru ani, ca zestre, pe când erai tot ţânc
de-o şchioapă.

PHILOCRATES

Ia zi, ce nume-avea copilul? Să văd de spui adevărat.

STALAGMUS

I se spunea, acasă, Paegnium; voi însă l-aţi numit
Tyndarus.

PHILOCRATES

Şi cum de nu te ştiu pe tine?

STALAGMUS

Aşa sunt oamenii făcuţi:
Ori nici nu-i ştiu, ori dau uitării pe cei de care n-au
nevoie.

PHILOCRATES

Vorbeşte lămurit: copilul pe care l-ai vândut e-acelaşi
Cu cel dat mie, atunci, de tata?

STALAGMUS

Acelaşi, da, şi fiul lui.

(Îl arată pe Hegio.)

HEGIO

Nu ştii, e viu?

STALAGMUS

Am luat bănuţii, şi nu mi-a mai păsat de ţânc.

HEGIO

(către Philocrates)

Ce zici de asta?

PHILOCRATES

Că Tyndarus e fiul tău, şi spusa lui
Cu prisosinţă-mi dovedeşte; şi, de copil, a vieţuit
Cu mine,-n cinste şi virtute, până la anii tinereţii.

HEGIO

Şi rău, şi tare bine-mi pare dacă voi spuneţi adevărul.
L-am urgisit, şi rău îmi pare, dacă e fiul meu Tyndarus.
Ah, să fi fost mai bun oleacă, şi-atât de rău să nu fi
fost!

Durerea lui mă doare-n suflet. Ah, de-aş putea să şterg
trecutul!
Dar iată-l, vai, într-o gâtealâ nepotrivită cu virtutea-i.

SCENA V

TYNDARUS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMUS

TYNDARUS

(cu lanţuri la picioare şi ţinând un târnăcop în mână)

Văzusem în picturi ce cazne îndură omul în infern,
Dar nicio caznă de pe-acolo nu se asemuie cu cele
Din carierele de piatră. N-ai decât munca să-ţi alunge
Din trup cumplita oboseală în carieră,-aici, la piatră.
Când am sosit, aşa cum fiii patricienilor primesc
Fie-un răţoi, fie-o stăncuţă sau prepeliţă, să se joace,
Eu am primit, ca să-mi trec vremea, această pupăză în
dar.

(arătând târnăcopul)

Da-mi văd stăpânu-n faţa casei, şi pe cellalt stăpân –
s-a-ntors.

HEGIO

Salut, o, fiu dorit fierbinte!

TYNDARUS

Cum vine asta: „fiu dorit”?

Ah, înţeleg de ce mi-eşti tată şi pentru ce-mi zici fiul tău:
Ca un părinte bun, tu iată mă faci să văd lumina zilei.

PHILOCRATES

Salut, Tyndarus.

TYNDARUS

Fii ferice, om pentru care-ndur atâta.

PHILOCRATES

Dar ai să fii bogat şi liber, căci iată-l lângă tine,-aici,
Pe tatăl tău; şi iată sclavul ce te-a răpit, la patru ani,
Şi te-a vândut, pe şase mine, tatălui meu; şi tata, mie,
Copil şi eu pe vremea-aceea, ca zestre mi te-a dăruit.

(Arătându-l pe Stalagmus.)

El ne-a spus totul, mai nainte; căci din Elida l-am adus...

TYNDARUS

(arătându-l pe Hegio)

Ce ştii de fiul lui?

PHILOCRATES

Aici e, în casă, şi ţi-e frate bun.

TYNDARUS

Ci spune: l-ai adus cu tine şi pe băiatul lui captiv?

PHILOCRATES

Ţi-am spus; e-n casă,-aici.

TYNDARUS

Pe Pollux! frumoasă, minunată faptă.[1]

PHILOCRATES

Şi iată-ţi tatăl.

(îl arată pe Hegio)

Omul ăsta.

(îl arată pe Stalagmus)

e cel ce te-a răpit de mic.

TYNDARUS

Şi pentru că sunt mare-acuma, călăului trimit călăul.

PHILOCRATES

O merită.

TYNDARUS

Aşa, pe Pollux! îşi ia răsplata meritată.

(Către Hegio.)

Eşti tatăl meu, adevărat e?

HEGIO

Da, fiule, sunt tatăl tău.

TYNDARUS

Pe Pollux! îmi aduc aminte c-am auzit de mult de tot,
Şi dacă mă gândesc mai bine încep aminte să-mi aduc[2],
Ca printr-o ceaţă-ndepărtată, că Hegio tata se numea.

[1, 2] Toate aceste replici (la care trebuiesc adăugate şi ultimele două de la p. anterioară) care lungesc şi reiau acţiunea, provin, probabil, dintr-o prelucrare.

HEGIO

Eu sunt.

PHILOCRATES

Dă, rogu-te, poruncă să i se taie-aceste lanţuri,
Şi-mpovărat să fie sclavul.

HEGIO

Cu asta vream şi eu să-ncep.
Să mergem, şi-om chema fierarul să-i scoată fiarele,
şi-n ele
Să-l ferece pe sclav.

STALAGMUS

N-am zestre, şi darul lor îmi prinde bine.

CHOREGUL

Dragi spectatori, această piesă e doldora de omenie.
Nu-s mângâieri în ea lascive, nici uneltiri de-ale iubirii,
Nu sunt copii schimbaţi în leagăn, şi nici înşelăciuni cu
bani.
Nici tineri care liberează, pe-ascuns de taţii lor, femei.
Poeţii rareori creează astfel de comedii, în care
Şi omul bun, mai bun ajunge. Acuma, dacă vreţi, şi
dacă
V-am descreţit cu piesa noastră, făceţi-ne un semn şi
nouă;
Amici ai bunelor deprinderi şi-ai binelui – aplaudaţi.